

## Utrikesutskottets betänkande

1983/84:13

### om krigsmaterielexport

#### Motionerna

I motion 1983/84:968 av Lars Werner m. fl. (vpk) föreslås

1. att riksdagen beslutar anta följande som motionärernas förslag betecknade ändring i 1 § lagen om förbud mot utförsel av krigsmateriel m. m. (lagtext se reservationen),

2. att riksdagen uttalar sig för att vid tillämpningen av ovanstående lag

a) distinktionen mellan offensiv och defensiv krigsmateriel helt slopas,

b) neutralitetspolitiska hänsyn ges en avgörande tyngd,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om ökad offentlig insyn i den svenska krigsmaterielexporten.

I motion 1983/84:1168 av Hans Göran Franck m. fl. (s) hemställs

att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om internationell vapenhandel och översyn av bestämmelserna beträffande utförsel av krigsmateriel.

#### Utskottet

Båda de motioner som utskottet har att behandla förordar en omprövning av gällande regler för den svenska krigsmaterielexporten. I motion 968 föreslås i yrkande 1 att det i lagen om förbud mot utförsel av krigsmateriel uttryckligen tas in bestämmelser som stadgar förbud mot export av krigsmateriel i fyra fall, nämligen till land som befinner sig i väpnad konflikt, är invecklat i internationell konflikt som kan befaras leda till väpnad konflikt, har inre väpnade oroligheter eller kan förväntas använda materielen för att undertrycka mänskliga rättigheter.

Även motion 1168 tar i sitt krav på en översyn av gällande regler sikte på länder som begått folkrättsbrott eller kränker mänskliga rättigheter.

Utskottet vill först erinra om att den nuvarande lagen om förbud mot krigsmateriel antogs av riksdagen i maj 1982 (UU 1981/82:26) och trädde i kraft den 1 januari 1983. Lagen tillkom efter en grundlig parlamentarisk utredning (SOU 1981:39).

Vad gäller förslaget att ta in vissa förbudskriterier i själva lagen vill utskottet anföra följande. Den gällande lagen föreskriver redan att det råder förbud mot att utföra krigsmateriel ur landet. Regeringen kan meddela undantag från förbudet. Kriterierna för tillståndsprövningen anges inte i själva lagen utan i de allmänna riktlinjer som utformades i 1971 års proposition i frågan och som preciserades i samband med att den gällande

lagen förelades riksdagen (prop. 1981/82:196, UU 1981/82:26). I dessa riktlinjer ingår bl. a. de kriterier som upptas i motion 968, yrkande 1. Vid regeringens prövning av utförselansökningar görs en totalbedömning på grundval av dessa riktlinjer.

Enligt utskottets mening är det riktigt att tillståndsprövningen sker med utgångspunkt i politiska överväganden och grundar sig på en samlad bedömning av förhållandena i varje utförselärende. En uppräknig endast av vissa formella hinder i en författning som i sig föreskriver totalförbud ter sig mot denna bakgrund mindre ändamålsenlig.

Principen att vapenexport inte bör förekomma till länder som kan tänkas använda vapnen för att undertrycka mänskliga rättigheter fick dessutom med rätta en ytterligare betoning i ovan nämnda proposition 1981/82:196.

Det är således utskottets bedömning att regeringen med nuvarande riktlinjer redan har tillräcklig möjlighet att göra den restriktiva prövning som motionärerna avser med förslagen om tillägg i lagtexten.

Med hänvisning till det ovan anförda avstyrks yrkande 1 i motion 968 och motion 1168 i vad avser ändringar i förbudslagen.

I yrkande 2 a) i motion 968 föreslås att distinktionen mellan defensiv och offensiv materiel slopas och i yrkande 2 b) att neutralitetspolitiska hänsyn ges avgörande tyngd vid export av krigsmateriel. Utförsel bör ej ske till länder anslutna till de båda paktsystemen, heter det i motionen.

En liknande uppfattning framförs i motion 1168, där det heter att Sverige bör sträva efter att ha förbindelser beträffande krigsmateriel endast med de nordiska länderna och de neutrala och alliansfria staterna.

Även dessa aspekter övervägdes vid den nyligen företagna översynen av krigsmaterielexporten och ingår i den totalbedömning regeringen gör vid prövningen av varje utförselärende. Utskottet har för sin del behandlat hithörande frågor senast i betänkandena UU 1981/82:26 och UU 1982/83:24 och finner det inte påkallat att förorda någon förändring av de nyligen antagna riktlinjerna på det sätt som föreslås i yrkande 2 i motion 968.

Motion 1168 föreslår också att regeringen försöker få till stånd internationella regler eller en internationell konvention i syfte att begränsa handeln med vapen.

Denna och angränsande frågor behandlades utförligt i ett interpellations-svar som utrikeshandelsminister Mats Hellström gav i riksdagen den 30 maj 1983. Utskottet vill hänvisa till detta svar som belyser de svårigheter som alltså reser sig när det gäller att få till stånd en reglering av den internationella vapenhandeln. Utrikeshandelsministern påpekade bl. a. att FN:s generalsekreterare tillsatt en grupp för att studera konventionella vapen, inkl. handel med vapen. Denna grupps utredningsuppdrag har sedermera förlängts till hösten 1984.

Det framgick vidare av interpellationssvaret att Sverige avsåg att inom FN undersöka förutsättningarna att införa någon typ av rapportering av den internationella vapenhandeln. Under den tid som gått sedan svaret lämnades

har regeringen haft underhandskontakter med ett antal regeringar i frågan.

Utskottet vill i denna situation inte binda regeringen till att framlägga bestämda förslag i frågan. När FN-studien framlagts bör det ankomma på regeringen att överväga på vilket sätt frågan skall föras vidare. Utrikesutskottet avstyrker motionen i vad avser den internationella vapenhandeln.

I det tredje yrkandet i motion 968 föreslås åtgärder för en ökad offentlig insyn i den svenska krigsmaterielexporten. När utskottet i betänkande UU 1982/83:24 behandlade ett motsvarande yrkande hänvisade utskottet till att utrikeshandelsministern tillsatt en arbetsgrupp med uppgift att framlägga förslag till en mer öppen redovisning av krigsmaterielexporten och undersöka olika möjligheter till parlamentarisk insyn på området. Även i det ovannämnda interpellationssvaret hänvisar utrikeshandelsministern till den tillsatta arbetsgruppen.

Med hänsyn till att regeringen således redan överväger de frågor som tas upp i yrkande 3 i motion 968 anser utskottet att yrkandet inte behöver föranleda någon särskild åtgärd från riksdagens sida. Det avstyrks därför.

#### Utskottet hemställer

- |                                                                                                                 |            |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------|
| 1. att riksdagen avslår motion 1983/84:968, yrkande 1, om ändring av lagen om förbud mot krigsmaterielexport.   | res. (vpk) |
| 2. att riksdagen avslår motion 1983/84:968, yrkande 2, om precisering av tillämpningsföreskrifterna till lagen. | res. (vpk) |
| 3. att riksdagen avslår motion 1983/84:1168 om internationell reglering av vapenhandeln m. m.,                  | res. (vpk) |
| 4. att riksdagen avslår motion 1983/84:968, yrkande 3, om offentlig insyn i den svenska krigsmaterielexporten.  |            |

Stockholm den 20 mars 1984

På utrikesutskottets vägnar  
STIG ALEMYR

*Närvarande vid ärendets slutbehandling:* Stig Alemyr (s), Sture Korpås (c), Sture Palm (s), Gunnel Jonäng (c), Sture Ericson (s), Margaretha af Ugglas (m), Jan Bergqvist (s), Sten Sture Paterson (m), Maj-Lis Lööw (s), Bengt Silfverstrand (s), Rune Ångström (fp), Bertil Måbrink (vpk), Lars Hjertén (m), Nils T. Svensson (s) och Inger Koch (m).

## Reservation

Bertil Måbrink (vpk) anser

*dels* att den del av utskottets yttrande som börjar på s. 1 med "Lagen tillkom efter" och slutar på s. 2 med orden "motion 968" bort ha följande lydelse:

Tillkomsten av den nya lagen har dock inte på något avgörande sätt förändrat den svenska exportpolitiken. De svagheter som de tidigare utförseliföreskrifterna var behäftade med kvarstår. Export av krigsmateriel är förbjuden i lag sedan 1982, dessförinnan i kungörelse. En icke oansenlig årlig utförsel av vapen och annan krigsmateriel har dock tillåtits enligt tillämpningsföreskrifter, som varit sinsemellan motsägelsefulla. Frågan om materielens beskaffenhet har härvid vägt tyngre än frågan som berör mottagarlandets respekt för de mänskliga rättigheterna. Dessa fakta blottlägger behovet av skyndsam uppstramning av exportreglerna. Distinktionen mellan defensiv kontra offensiv materiel kan i detta sammanhang inte göras; möjligheten att härigenom kringgå de i sig hårda och riktiga principerna, då förbud skall gälla, bör slopas. Dessa kriterier avsedda för stater som är inbegripna i olika slag av inre eller yttre väpnade konflikter eller som undertrycker de mänskliga rättigheterna är till intet förpliktande om mottagaren resp. den svenske tillverkaren kan göra gällande, att materielen är av defensiv karaktär. Samtliga exporttillstånd, som under senare år rönt berättigad kritik av en stark opinion, har kunnat ges utifrån denna tvivelaktiga undantagsbestämmelse. Hit hör exempelvis försäljningen till USA:s DIVAD-projekt och leveranser till Indonesien, som sålunda kunnat fortgå trots att resp. mottagarland dels var inbegripet i flera väpnade konflikter, dels med vapenmakt lagt under sig ett annat folks territorium. Svensktillverkad materiel har förekommit i en rad krig och internationella konflikter, ett faktum som inte är ägnat att öka respekten och förtroendet för vårt lands aktiva solidaritetspolitik eller proklamerade alliansfrihet. I likhet med motionärerna ser utskottet det som en tvingande nödvändighet, att *förbudet* mot krigsmaterielexport också avspeglar sig i praktiken. Förslagen i motion 968 om en komplettering av lagen med de omnämnda fyra kriterierna samt en stramare tillämpning, som innebär dels att strikt neutralitetspolitiska hänsyn skall vägas in vid bedömningen av ett utförselärende, dels slopad uppdelning av krigsmateriel i två kategorier – defensiv resp. offensiv – har därför utskottets stöd.

*dels* att den del av utskottets yttrande som börjar på s. 3 med "Utskottet vill" och slutar med "den internationella vapenhandeln" bort ha följande lydelse:

Regeringen bör dock inte – de nämnda svårigheterna till trots – avhända sig möjligheterna att i internationella sammanhang ta initiativ till en begräns-

ning av den internationella vapenhandeln. I likhet med motionärerna ser utskottet det som en mycket angelägen fråga, att Sverige aktivt medverkar till nya internationella regler för att hålla kapprustningarna under kontroll. Denna uppfattning bör ges regeringen till känna.

*dels att utskottets hemställan bort ha följande lydelse:*

1. att riksdagen med bifall till motion 1983/84:968, yrkande 1, antar följande såsom reservanternas förslag betecknade lydelse av 1 § lagen om förbud mot utförsel av krigsmateriel m. m.:

*Nuvarande lydelse*

Krigsmateriel får inte föras ut ur riket utan tillstånd av regeringen, om ej annat följer av denna lag eller annan författning.

*Reservanternas förslag*

Krigsmateriel får inte föras ut ur riket utan tillstånd av regeringen. Tillstånd skall inte beviljas till stat som

- a) *befinner sig i väpnad konflikt med annan stat, oavsett om krigsförklaring har avgetts eller ej,*
- b) *är invecklad i internationell konflikt som kan befaras leda till väpnad konflikt,*
- c) *har inre väpnade oroligheter, eller*
- d) *kan antas använda materielen för att undertrycka mänskliga rättigheter i strid med FN-stadgan.*

2. att riksdagen med bifall till motion 1983/84:968, yrkande 2, ger regeringen till känna vad som anförts om precisering av tillämpningsföreskrifterna till ovannämnda lag,
3. att riksdagen med anledning av motion 1983/84:1168 ger regeringen till känna vad som anförts om svenskt initiativ för att begränsa handeln med vapen.

